

CECYLIA LANGIER¹, MARTYNA SIEMBIDA²

Wartości preferowane przez studentów edukacji wczesnoszkolnej i wychowania przedszkolnego

Values Preferred by Students of Pre-school and Early School Education

¹ Doktor, Uniwersytet Humanistyczno-Przyrodniczy im. Jana Długosza w Częstochowie, Wydział Pedagogiczny, Polska

² Magister, Uniwersytet Śląski w Katowicach, Wydział Etnologii i Nauk o Edukacji w Cieszyńsku, Polska

Streszczenie

Współczesne przemiany społeczno-kulturowe wpłynęły na przeobrażenia w wielu sferach życia, szczególnie widoczne u młodych ludzi. Coraz częściej podkreśla się w publikacjach popularnych, że współczesnych „młodych” cechuje konsumpcjonizm, materializm i nihilizm moralny. Dlatego celem podjętych badań było sprawdzenie systemu wartości młodych ludzi – studentów. Do badań wybrano szczególną grupę – studentów pedagogiki przedszkolnej i wczesnoszkolnej. Ten zamiar wydaje się szczególnie istotny, gdyż badani wkrótce będą oddziaływać wychowawczo na osobowość dzieci. Od ich kondycji aksjologicznej uzależniony jest zatem proces wprowadzania w świat wartości najmłodszego pokolenia.

Słowa kluczowe: wartości, edukacja, nauczyciele, studenci

Abstract

Contemporary social and cultural changes influenced transformations in many spheres of life, which are especially visible among young generation. Nowadays, it is more often emphasized in popular publications, that contemporary young people are characterized by consumerism, materialism and moral nihilism. Therefore, the aim of this research was to verify the system of values of young people, namely students of pre-school and early school education. This choice seems to be particularly important, as the respondents will soon have an educational impact on children. Therefore, the process of introducing children to the world of values depends on students' axiological condition.

Keywords: values, education, teachers, students

Wstęp

Przemiany w życiu społecznym i kulturze, jakie nastąpiły w Europie na przełomie XX i XXI w., wpłynęły na zmiany we wszystkich sferach życia współczesnego człowieka. Znalazło to odzwierciedlenie w stosunku współcze-

nych do tradycyjnych norm i wartości. Coraz częściej można dostrzec postawy i zachowania budzące niepokój moralny i troskę o los społeczeństwa. Należy przypuszczać, że przyczyną tego zjawiska jest przewartościowanie podstawowych pojęć etycznych oraz relatywizm moralny związany często z indywidualizmem i konsumpcyjnym nastawieniem do świata i ludzi.

Opisane zjawiska w szczególnie widoczny sposób widoczne są w zachowaniu młodego pokolenia permissywnie rozumiejącego pojęcie *wolności* pojmowanej jako nadmierna tolerancja dla odbiegających od norm zachowań. Dlatego należy sobie postawić pytanie o świat wartości współczesnych młodych ludzi, o ich pojmowanie dobra i zła, podstawy dokonywania określonych wyborów, postaw i zachowań. Są to zarazem pytania o kondycję aksjologiczną współczesnych młodych ludzi.

Pojęcie i rodzaje wartości

Pojęcie *wartości* nie jest łatwe do zdefiniowania. W znaczeniu potocznym rozumiane jest najczęściej jako coś cennego, pewne dobro, cel, do którego człowiek dąży, co stanowi pozytywny wymiar jego życia. W ujęciu naukowym istnieje kilka koncepcji i ujęć tej podstawowej kategorii aksjologicznej, dlatego też nie istnieje jedna, jednoznaczna definicja objaśniająca kategorię *wartości*. Można zatem wyróżnić następujące znaczenie pojęcia *wartość*:

- przedmiot pożądanego dobra,
- wzorzec lub model ukierunkowujący działania i sposoby zachowania się ludzi,
- przejaw stosunku podmiotu do przedmiotu,
- kryterium oceny umożliwiające dokonywanie określonych wyborów (Wołoskiuk, 2010, s. 19).

Istotną z punktu widzenia pedagogicznego koncepcję wartości opracował Szczepański (1970, s. 92), którego zdaniem są to dobra budzące szacunek i determinujące sposób postępowania człowieka. Stanowią podstawę rozwoju osobowości, gdyż oddziałują na sposoby dokonywania wyborów, poglądy, postawy i zachowania.

Podobną, osobowotwórczą rolę wartości dostrzegli również Rokeach oraz Scheller. Pierwszy badacz uznał wartości za drogowskazy i bodźce wywołujące określone zachowanie. Wyróżnił dwie podstawowe kategorie wartości: ostateczne i instrumentalne. Wartości ostateczne są celami będącymi przejawami czyichś interesów (indywidualnych, grupowych, mieszanych), do których realizacji dążymy w swoim życiu (np. bezpieczeństwo narodowe, bezpieczeństwo rodziny, dostatnie życie, mądrość itd.). Z kolei wartości instrumentalne odnoszą się do sposobów postępowania i cech osobowości, które umożliwią osiągnięcie celów ostatecznych (intelektualista, kochający, logiczny itd.) (Brzozowski, 1989, s. 5–26).

Z kolei dla Schellera rzeczywistość składała się z dwóch warstw – sfery bytu i sfery wartości. Pierwszą sferę stanowią byty idealne, psychiczne i materialne. Istnieć mogą one zarówno w sposób obiektywny (niezależny od podmiotu), jak i subiektywny (zależny od podmiotu). Z kolei wartości istnieją niezależnie od podmiotu, są więc całkowicie obiektywne i nie poddają się poznaniu zmysłowemu, tylko intuicyjnemu. Scheller wyróżnił pięć modalności wartości, które następnie uszeregował w ujęciu hierarchicznym – od najniższych do najwyższych. Zaliczył do nich wartości hedonistyczne, utylitarne, witalne, duchowe (estetyczne, porządku prawnego, poznawcze albo prawdy) oraz religijne. Ponadto wyróżnił osobną grupę wartości moralnych determinujących ustosunkowanie się do wcześniejszych kategorii (Brzozowski, 2005, s. 261–275).

Świat wartości stanowi podstawę stosunku człowieka do otaczającego świata, rozumienia jego zjawisk oraz budowania właściwych relacji. Każdy człowiek w ciągu swojego życia pod wpływem różnorodnych doświadczeń tworzy sobie indywidualny system, w którym poszczególne wartości zajmują określone miejsce – jest to jego osobista hierarchia wartości. Nie jest ona stała, lecz ulega modyfikacji, przeobrażeniom. Jednak jej podstawa, ukształtowana w dzieciństwie i okresie dojrzewania, stanowi główną część osobowości dorosłego człowieka (Lipiec, 2001, s. 25).

Metodologia badań

Celem przeprowadzonych badań było ustalenie wartości preferowanych przez studentów edukacji wczesnoszkolnej. Jednocześnie podjęto próbę określenia miejsca poszczególnych wartości w systemie, a więc ich hierarchii. Z uwagi na rozmiar artykułu zostaną zaprezentowane wyniki badań związane z dwoma problemem badawczymi:

1. Jakie wartości znajdują się najwyżej w hierarchii studentów edukacji wczesnoszkolnej i wychowania przedszkolnego?

2. Które wartości studenci edukacji przedszkolnej i wychowania przedszkolnego uważają za najważniejsze w procesie wychowania?

Badania przeprowadzono, wykorzystując Skalę Wartości SWS Schellera opracowaną przez Brzozowskiego (wersja D-50).

Skala wartości SWS składa się z podskali, które zawierają 50 następujących wartości:

- Hedonistyczne (H) – posiadanie, wypoczęcie, dostatnie życie, przyjemność, radość życia, wygoda, życie pełne wrażeń, miłość erotyczna.

- Witalne (W) – siła fizyczna, umiejętność znoszenia głodu, odporność na zmęczenie, sprężystość ciała, umiejętność znoszenia chłodu, sprawność.

- Estetyczne (E) – elegancja, proporcjonalność kształtów, ład rzeczy, regularność rysów, gustowność, uporządkowanie, harmonia.

- Prawdy (P) – szerokie horyzonty umysłowe, inteligencja, otwarty umysł, mądrość, obiektywność, rozumienie, logiczność, wiedza.

– Moralne (M) – miłość bliźniego, dobroć, życzliwość, honor, prawdomówność, rzetelność, szczerość, uczciwość, pomaganie innym, uprzejmość, pokój.

– Święte (Ś) – Bóg, państwo, kraj, wiara, niepodległość, ojczyzna, patriotyzm, zbawienie, życie wieczne, naród.

Wszystkie wartości zawarte w arkuszu skali zostały przedstawione w porządku alfabetycznym. Zadaniem badanej populacji studentów było przyporządkowanie odpowiedniej liczby do każdej z wartości w zależności od stopnia ważności w zakresie od 0 do 100, przy czym 0 stanowi pozycję najniższą, natomiast 100 najwyższą – wartość najwyżej cenioną.

Do każdego testu dołączony był kwestionariusz krótkiej ankiety (6 pytań) dotyczącej rozumienia pojęcia *wartości* oraz wartości preferowanych w codziennym życiu i wychowaniu.

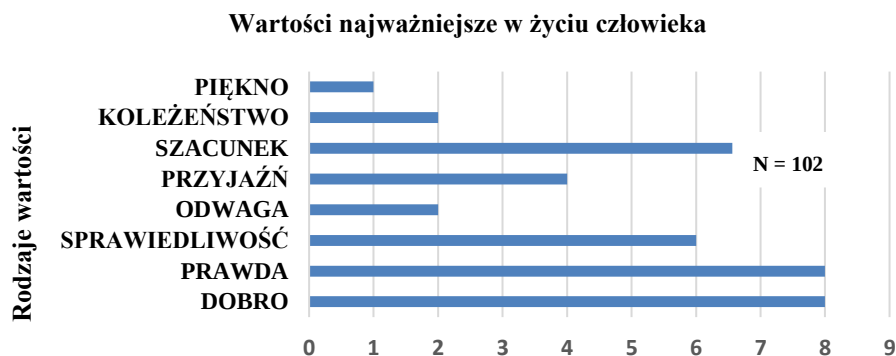
Badania przeprowadzono na Uniwersytecie Śląskim w Katowicach na Wydziale Etnologii i Nauk o Edukacji w Cieszynie. W badaniach uczestniczyło 102 studentów I i II stopnia specjalności: zintegrowana edukacja wczesnoszkolna i wychowanie przedszkolne, w tym 99 kobiet i 3 mężczyzn. Najliczniejszą grupę stanowili studenci I roku I stopnia (46 osób), następnie III roku I stopnia (36 osób) oraz II roku II stopnia (20 osób).

Wyniki badań

System wartości każdego człowieka stanowi wynik jego doświadczeń i produkt finalny procesu poznawania i rozumienia otaczającej rzeczywistości. Ich rodzaj oraz pozycja uwarunkowane są od okoliczności, w jakich kształtowała się ich osobowość, czyli od dojrzałości aksjologicznej środowiska wychowawczego. Dlatego też każdy człowiek posiada własne rozumienie i odczucia pojęcia *wartości* oraz swoją osobistą ich hierarchizację.

Na wstępie postanowiono ustalić, w jaki sposób badani rozumieją pojęcie *wartości*. Dla zdecydowanej większości studentów (68 wskazań – 67%) pojęcie *wartość* oznacza *coś cennego*. Dla zdecydowanie mniejszej liczby studentów rozumiane jest ono jako *coś dobrego* (35 wskazań – 34%), a następnie *coś, do czego dążymy* (28 wskazań – 27%). Jedna osoba ankietowana nie potrafiła określić pojęcia, a 5 studentów (5%) wskazało inne rozumienie omawianego pojęcia, mianowicie: *coś, czym się kierujemy; dobro, zło; wewnętrzne rozumienie; rozróżnianie dobra i zła; coś, czym się kierujemy w swoim postępowaniu, coś, co jest dla mnie ważne; to prawda, dobro, piękno; mogą być wartości aksjologiczne, ale także wartości dóbr; nieodłączna część życia*. Można zatem stwierdzić, że większość badanych zna podstawowe znaczenia terminu *wartość*. Trzeba przy tym dodać, że badani są studentami pedagogiki, więc w toku edukacji zapewne wielokrotnie spotykali się właśnie z takim ujęciem tego terminu.

Kolejnym krokiem było ustalenie najważniejszych zdaniem badanych wartości oraz uszeregowanie ich w porządku rosnącym od 1 do 8 najważniejszych wartości w życiu człowieka. Odpowiedzi badanych zostały przedstawione na rysunku 1.

Przyporządkowanie wartości rosnąco w zakresie od 1 do 8

Rysunek 1. Najważniejsze wartości w życiu człowieka według opinii studentów

Źródło: opracowanie własne.

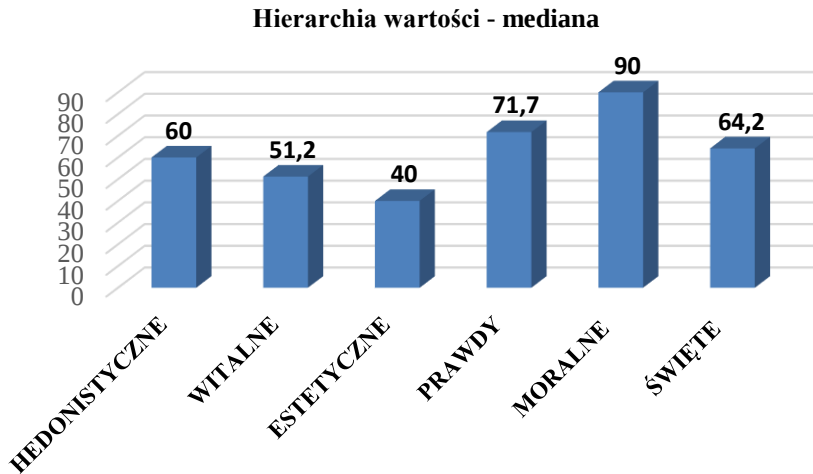
Z przedstawionego rysunku wynika, że najważniejszymi wartościami w życiu człowieka w opinii studentów są następujące: *dobro* i *prawda*, a następnie *szacunek* i *sprawiedliwość*, które uzyskały największą liczbę wskazań. Kolejne wartości przedstawiają się w następujący sposób: *sprawiedliwość*, *przyjaźń*, *odwaga* i *koleżeństwo* oraz *piękno*. Można zatem zauważyć, że studenci uważają, iż w życiu każdego człowieka najważniejsze są wartości uniwersalne, stanowiące podstawę prawidłowych relacji międzyludzkich.

Postanowiono zatem porównać te odpowiedzi z rangami przyporządkowanymi przez studentów poszczególnym wartościom w ich życiu. Wyniki przedstawiono na rysunku 2.

Analizując uzyskane wyniki badań zaprezentowane na rysunkach, można stwierdzić, że dla badanej populacji studentów najistotniejsze są wartości moralne, a następnie wartości prawdy. Z kolei najmniejszym stopniem uznania cieszą się wartości witalne i estetyczne. Otrzymane dane dowodzą, że dla młodych ludzi przygotowujących się do zawodu nauczycielskiego oprócz wartości moralnych istotne znaczenie mają wartości prawdy, co świadczy o tym, że studencie cenią sobie poszerzanie horyzontów, zdobywanie wiedzy czy samodoskonalenie.

W dalszej części na uwagę zasługuje pozycja poszczególnych wartości należących do kategorii moralnej i kategorii prawdy. Spośród wartości prawdy najwyżej ceniona jest wiedza (73%), potem mądrość (72 %) i inteligencja (71%), otwarty umysł (68%), rozumienie (67%), szerokie horyzonty (65%), obiekty-

wizm (62%) oraz logiczność (57%). Studenci dostrzegają zatem rolę wiedzy i mądrości jako drogowskazów we współczesnym świecie. Mają świadomość tego, że tylko człowiek dobrze wykształcony, posiadający odpowiednią wiedzę i umiejętności potrafi sprostać wyzwaniom stawianym przez płynną rzeczywistość i właściwie funkcjonować we współczesnym, postindustrialnym świecie.

Kategorie wartości schellerowskich

Rysunek 2. Mediany dla poszczególnych grup wartości – skala Schellera

Źródło: opracowanie własne.

Z kolei w zakresie kategorii moralnych najwyżej w hierarchii znajduje się dobroć (88%), zaraz po niej uczciwość (87%) i nieco niżej pomaganie innym (84%), miłość bliźniego (81%) i prawdomówność (81%), potem życzliwość (80%), pokój (78%), uprzejmość (74%), rzetelność (67%) i honor (64%). Zatem najwyższe rangi uzyskały wartości związane z relacjami międzyludzkimi, stosunkiem do drugiego człowieka, szczególnie słabszego i potrzebującego wsparcia lub pomocy.

Porównując wyniki badań ankietowych z oznaczonymi rangami, można zauważyć, że najwyżej cenionymi w codziennym życiu wartościami są dla studentów wartości uniwersalne, wywodzące się z klasycznej triady: dobra, prawdy i piękna.

Ze względu na studiowany kierunek bardzo interesującym zagadnieniem było uzyskanie informacji na temat wartości, jakie zdaniem badanych są najważniejsze w wychowaniu. Pytanie to zamieszczono w kwestionariuszu ankiet. Odpowiedzi badanych zostały przedstawione w tabeli 1.

Tabela 1. Rodzaje wartości najważniejszych w wychowaniu w opinii studentów (N = 102)

Lp.	Wartości	Liczba wskazań	%
1.	dobro	83	81
2.	prawda	81	79
3.	sprawiedliwość	81	79
4.	odwaga	27	26
5.	przyjaźń	50	49
6.	szacunek	95	93
7.	koleżeństwo	29	28
8.	piękno	10	10
9.	inne	15	15

Wyniki nie sumują się do 100%.

Źródło: badania własne.

Badana populacja studentów za najważniejszą wartości w wychowaniu przyjęła szacunek. Biorąc pod uwagę powyższe wyniki badań, szacunek nie jest tylko wartością cenioną we współczesnym świecie, ale i najważniejszą w wychowaniu dzieci w opinii badanych. Z kolei mało istotną wartością w wychowaniu jest piękno. Respondenci wskazali również inne najważniejsze wartości w wychowaniu, takie jak: miłość (7 osób – 47%), zrozumienie (2 osoby – 13%), rodzina, ojczyzna, radość życia; wiara, tolerancja, spokój i opanowanie, pomoc, kulturalność, akceptacja, szczerość, bezpieczeństwo, *wszystkie są niezmiernie ważne, aby człowiek rozwinął się na myślącą istotę* (1 osoba – 7%).

Podsumowując, można zatem stwierdzić, że podobnie jak w codziennym życiu, także w wychowaniu przyszli nauczyciele dostrzegają konieczność wprowadzania dzieci w świat wartości uniwersalnych – dobra, prawdy i piękna.

Podsumowanie

Przeprowadzone badania miały na celu uzyskanie informacji na temat preferowanych przez studentów zintegrowanej edukacji wczesnoszkolnej i wychowania przedszkolnego wartości oraz wartości uznanych przez nich za najistotniejsze w wychowaniu najmłodszego pokolenia. W oparciu o wyniki badań można stwierdzić, że wbrew ogólnemu przekonaniu dla studentów pedagogiki najistotniejsze są wartości moralne, a w szczególności uczciwość, pomaganie innym czy szczerość. W dobie przemian cywilizacyjnych i załamywania się podstawowych wartości istotne jest zwrócenie uwagi na te wartości, które stopniowo są zapominane i zatracane. Badana populacja studentów zwróciła uwagę na to, że nie tylko dobra materialne są najważniejsze w życiu współczesnego człowieka, lecz również wartości prawdy. Pocieszające jest, że młodzi ludzie zaraz obok wartości moralnych cenią wartości poznawcze, co świadczy o tym, że będą zdobywali wiedzę i rozwijali swoje umiejętności przydatne w przyszłej pracy zawodowej. W oparciu o zebrany materiał badawczy można wysnuć następujące wnioski:

1. Studenci rozumieją pojęcie *wartość* i określają je jako coś cennego, a za najważniejsze wartości w życiu człowieka uważają dobro i prawdę.

2. Spośród różnych kategorii wartości preferują uniwersalne, zwłaszcza wartości moralne (dobroć, uczciwość) oraz wartości prawdy (wiedza, mądrość, inteligencja).

3. W wychowaniu młodego pokolenia widzą konieczność eksponowania preferowanych przez siebie wartości uniwersalnych stanowiących podstawę prawidłowego rozwoju osobowości oraz umiejętności budowania właściwych relacji międzyludzkich.

Podsumowując, należy zauważyć, że w świetle wyników badań studenci zintegrowanej edukacji przedszkolnej i wychowania przedszkolnego Wydziału Etnologii i Nauk o Edukacji w Cieszynie posiadają wystarczające kompetencje aksjologiczne umożliwiające im właściwe planowanie i organizowanie działań edukacyjnych w pracy z dziećmi. Należy jednak pamiętać, że wyniki uzyskane w wyniku badań sondażowych oraz za pomocą Skali dowodzą tylko pewnych preferencji badanych, stosunku do określonego zjawiska. Znaczy to, że są to wartości uznawane i deklarowane przez studentów, co nie znaczy, że w życiu codziennym są przez nich przestrzegane. O rzeczywistej hierarchii wartości można się przekonać, analizując postawy i zachowania danej osoby w jej codziennym życiu.

Literatura

Brzozowski, P. (1989). *Skala Wartości (SW): polska adaptacja Value Survey M. Rokeacha*. Warszawa: Polskie Towarzystwo Psychologiczne. Pracownia Wydawnicza.

Brzozowski, P. (2005). Uniwersalna hierarchia wartości – fakt czy fikcja? *Przegląd Psychologiczny*, 7, 261–275.

Lipiec, J. (2001). *Świat wartości. Wprowadzenie do aksjologii*. Kraków: Fall.

Szczepański, J. (1970). *Elementarne pojęcia socjologii*. Warszawa: PWN.

Wołoskiuk, B. (2010). *Wychowanie do wartości w edukacji wczesnoszkolnej*. Lublin: Wyd. KUL.